

Mitä etiikan näkökulmasta tarkoittaa tuuppaus ruokasektorilla?

Helena Siipi

Yliopistonlehtori

Filosofian oppiaine

Turun yliopisto

Mitä tuuppaus on?

- Englanniksi ”nudge” tai ”nudging”, suomeksi joskus myös ”nytky”.
- Tuuppauksella pyritään vaikuttamaan ihmisten toimintaan ja saamaan heidät valitsemaan vaihtoehtoja, jotka ovat hyviä esimerkiksi terveydelle tai ympäristölle.
- Tuuppausmenetelmät:
 - Perustuvat psykologiseen tutkimukseen ja ovat siten tehokkaita keinoja ihmisten toiminnan säätelyyn.
 - Eivät perustu minkään toimintavaihtoehdon kieltämiseen, poissulkemiseen tai liian kalliiksi tekemiseen.
 - Ovat yleensä julkisen sektorin toteuttamia.
 - Voivat olla myös osa yritysten yhteiskuntavastuullista toimintaa.

Esimerkkejä tuuppausmenetelmistä ruokasektorilla

- Tarjoilujärjestelyt linjastoruokailussa (esim. kouluruokailu)
 - Otamme enemmän ruokaa linjaston alkupäästä ja isoista tarjoiluastioista, joihin ylettyy helposti.
- Opasteet ruokakaupassa
 - Hedelmä- ja vihannesosastolle ohjaavat ja kasvisten terveellisyydestä muistuttavat opasteet lisäävät niiden ostamista.
- Tuotteiden sijoittelu ruokakaupassa
 - Tuotteiden sijoittelu lähelle kassoja lisää niiden myyntiä.
- Valmiit oletusvalinnat terveellisestä lisukkeesta
 - Hyväksymme yleensä tarjotun vaihtoehdon.
- Muita (vähemmän yleisiä ja tutkittuja) keinoja:
 - Hyvien vaihtoehtojen vetoava nimeäminen päiväkodissa: ”voimatomaatit”, ”superpavut”
 - Lounasruoan valitseminen etukäteen työpaikkaruokailussa
 - Peili huonojen vaihtoehtojen takana vähentää niihin sortumista (lisäämällä itsekuria)

Miksi ruokasektorilla voisi olla hyvä tuupata?

- Perinteinen informaatiovaikuttaminen on ruokasektorilla osoittautunut varsin tehottomaksi.
- Ravitsemuksen suuri vaikutus terveyteen, kansanterveyteen ja terveydenhuollon kustannuksiin.
- Ruoan tuotannon, kulutuksen ja hävikin merkitys ilmastonmuutoksen hillitsemisessä ja siihen sitoutumisessa.
- Ruoan tuotannon vaikutukset ihmisten ja eläinten hyvinvointiin.
- Ihmiset haluaisivat syödä paremmin, mutta se on vaikeaa.

Ruokatuuppaamiseen etiikka:

- Lähtökohta:
 - Kaikki tuuppaaminen ei ole eettisesti väärin.
 - Kaikki tuuppaaminen ei ole eettisesti oikein.
 - Tuuppausmenetelmät eroavat toisistaan. Jotkut tuuppausmenetelmät ovat eettisesti parempia kuin toiset.
- Kysymys: Mitkä tuuppausmenetelmien piirteet ovat merkittäviä niiden eettisyydelle?

Tuuppausmenetelmien eettisesti relevantteja piirteitä

- Tuuppausmenetelmän taustalla olevat psykologiset mekanismit voivat vaikuttaa sen eettisyyteen:
 - Automaattinen päätöksenteko
 - Rationaalista ajattelua edistävä tuuppaus
 - Tavallisia ajatusvirheitä hyödyntävä tuuppaus
- Läpinäkyvyys:
 - Läpinäkyvät menetelmät yleensä eettisesti ongelmattomampia
 - Huom! Tuuppauksen menestys ei yleensä edellytä sen salaamista: Tuuppauksesta tiedottaminen voi jopa lisätä sen tehoa.
- Joskus tuuppaukseen voidaan tarvita sen kohteiden suostumus

Tuuppausmenetelmien eettisesti relevantteja piirteitä

- Yksimielisyys
 - Tuuppaus hyväksyttävämpää kun sen tavoitteesta ollaan yksimielisiä
- Osallisuus
 - Yksilöiden mahdollisuudet osallistua tuppausta koskevaan päätöksentekoon ja suunnitteluun
- Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus:
 - Jotkut tuuppausmenetelmät tehoavat erityisen hyvin joihinkin ryhmiin. Onko eettisesti hyvä vaikuttaa eri ryhmiin eri tavoin?
 - Luoko tuuppaus joillekin parempia mahdollisuuksia (esim. ilmastoahdistuksen välttämiseen)?

Huomionarvoisia seikkoja:

- Laajahko filosofinen keskustelu liittyen siihen, onko tuuppaus todella vapauden säilyttävää?
 - Voi olla, että tuuppaus rajoittaa vapautta, vaikka se ei teekään toisin toimimista mahdottomaksi.
- Huom! Tuuppaus voi olla eettisesti oikein, vaikka se ei olisikaan täydellisesti vapauden säilyttävää.
 - Hyväksymme vastaavien keinojen käytön markkinointitarkoituksissa.
 - Vapaus on yksi arvo muiden joukossa. Suuret hyödyt terveydelle, hyvinvoinnille tai ilmastolle voivat hyvinkin oikeuttaa pienet vapauden kavennukset.

Huomionarvoisia seikkoja 2:

- Käyty eettinen keskustelu koskee pitkälti, sitä onko tuuppaus eettisesti hyväksyttävää. Tulisiko se sallia?
- Voidaan myös kysyä, pitäisikö tuuppausmenetelmät ottaa käyttöön Suomessa? Onko joillain tahoilla velvollisuus tuuppaamiseen?
 - Voisiko julkisilla tahoilla olla velvoite hyödyntää tuuppausmenetelmiä yksilöiden, yhteiskunnan ja ympäristön parhaaksi?
 - Voiko yrityksillä olla velvoitteita tuuppaamiseen?

Lisätietoja

- Hansen, P.G. & Jespersen, A.M. (2013) “Nudge and Manipulations of Choice: A Framework for the Responsible Use of the Nudge Approach to Behavioural Change in Public Policy”. *EJRR* 1, 3-28.
- Kahneman, D. (2011) *Thinking, Fast and Slow*. Farrar, Straus and Giroux.
- Kolehmainen, M., Poutanen, K., Absetz, P. & Karhunen, L. (2019) “Tuuppaamalla terveyttä: vihjeet vaikuttavat valintoihin”. *Lääkärilehti* 13, 811-815.
- Levy, N. (2017) “Nudges in a post-truth world”. *British Medical Journal* 43, 495-500.
- Sunstein, R. (2016) *The Ethics of Influence: Government in the Age of Behavioural Science*. Cambridge University Press.
- Thaler, R.H. & Sunstein, R. (2008) *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*. Yale University Press.
- Vallgård, S. (2012) “Nudge - A new and better way to improve health?” *Health Policy* 104, 200-203.
- Wilson, A., Buckley, E., Buckley, J.D. & Bogomolova, S. (2016) “Nudging healthier food and beverage choices through salience and priming. Evidence from systematic review.” *Food quality and Preference* 51, 47-64.

Kiitos!